

УДК 811.581*367

Н. Руда, викл.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків

ЗАСОБИ ЗВ'ЯЗКУ В БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ БЕЗСПОЛУЧНИКОВИХ СКЛАДНИХ РЕЧЕННЯХ З ОДНОФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ПРЕДИКАТИВНИМИ ОДИНИЦЯМИ

Статтю присвячено особливостями засобів зв'язку в багатокомпонентних безсполучникових складних реченнях з одnofункціональними предикативними одиницями. Вперше наведено класифікацію даного типу речень.

Ключові слова: багатокомпонентні безсполучникові складні речення, одnofункціональна предикативна одиниця, класифікація складних речень.

Ціль даної статті – дослідити особливості засобів зв'язку в безсполучникових багатокомпонентних складних реченнях з одnofункціональними предикативними одиницями на матеріалі роману Лао Ше "Рикша".

Розглядаючи багатокомпонентні складні речення (БСР), що функціонують в романі "Рикша", було встановлено, що БСР становлять 91% від загальної кількості БСР в тексті, відповідно вони багаторазово перевищують кількість БСР зі сполучниковими засобами зв'язку. Переважна кількість БСР, представлена в досліджуваному художньому матеріалі, свідчить про необхідність більш детального розгляду проблеми безсполучниковості в сучасній лінгвістиці. В мовознавстві досі не існує єдиної думки з приводу безсполучникових складних речень та їх класифікації. Вивчивши існуючі точки зору на природу БСР, і засновані на них класифікації, ми дійшли висновку, що найбільш детальної й актуальною є класифікація, запропонована О.В. Палатовською [2]. Класифікація бере за основу поділ на групи, сформульований С.І. Дорошенко, який, працюючи в руслі прихильників структурно-семантичної школи, пропонує класифікацію БСР, засновану на виявленні семантичних функцій предикативних частин у

відношенні одна до одної [1]. Відповідно до його теорії, в залежності від різної ролі, що виконується предикативними частинами у відношенні одна до одної, безсполучникові речення слід ділити на два класи з одnofункціональними і різnofункціональними предикативними частинами.

Цей поділ на групи було взято за основу О.В. Палатовською для інвентаризації БСР в російській мові. Оскільки класифікація в достатній мірі відображає особливості структури безсполучникових багатокомпонентних конструкцій, саме на неї спираємося в нашому дослідженні. Згідно з класифікацією О.В. Палатовської, БСР діляться на одnofункціональні і різnofункціональні, серед яких можна визначити: багатокомпонентне безсполучниковість, БСР, ускладнене сурядністю та БСР, ускладнене підрядністю. В процесі дослідження нами було виявлено підгрупу речень, яка не була відображена в існуючих класифікаціях - БСР ускладнені сурядністю і підрядністю. Кількість даних речень серед БСР з ОПО і БСР з різnofункціональними ПО незначна. Кількісну представленість існуючих груп БСР з ОПО наводимо в таблиці 1.

Таблиця 1

БСР з РПО			
Багатокомпонентна безсполучниковість	БСР, ускладнені сурядністю	БСР, ускладнені підрядністю	БСР, ускладнені сурядністю і підрядністю
43%	22%	28%	7%

Безсполучникові багатокомпонентні складні речення з одnofункціональними предикативними одиницями (БСР з ОПО) є реченнями, які, з точки зору семантики, мають загальне значення переліку, а з точки зору структури складові їх предикативні одиниці (ПО) або їх блоки (це стосується БСР, ускладнених сурядністю і підрядністю) однорідні по відношенню один до одного або засновані на повному структурному паралелізмі. Таким чином, кожна з частин цієї групи БСР, незалежно від способу її вираження, є семантично і структурно рівноправним компонентом і являє собою відкритий ряд, який можна було б продовжити.

Переважаючи БСР з багатокомпонентною безсполучниковістю (47%) перекликається з явищем домінування БСР серед загальної маси БСР в тексті (91% та 9% відповідно). Даний факт пояснюється тим, що БСР характерні для розмовної мови, яка покладена в основу сучасної літературної китайської мови. Розмежування тексту на речення при безсполучниковому зв'язку є більш умовним, ніж при сполучниковому, і часто визначається тільки інтонацією. Це особливо характерно для текстів з переліченнями, які представляють собою БСР з ОПО:

才到高亮桥西边,他坐在河岸上,落了几点热泪 [3, с.11]!
Він дійшов до західного боку Гаолянцзяо, сів на берег річки, по його щоках скотилося кілька сльозин.

拉到个僻静地方,细细端详自己的车,在漆板上试着照照自己的脸 [3, с.12]!
Доїхав до пустельного місця, уважно розглянув свою коляску, помилувався своїм відображенням в блискучому кузові.

祥子在海甸的一家小店里躺了三天,身上忽冷忽热,心中迷迷糊糊,牙床上起了一溜紫泡,只想喝水,不想吃什么 [3, с.37].
Рикша провалявся кілька днів в нічліжці у моря, його кидало то в жар то в холод, в душі було сум'яття, на яснах вскочили пухирі, хотілося лише пити, абсолютно не хотілося їсти.

У наведених прикладах бачимо, що серед речень з багатокомпонентною безсполучниковістю функціонують речення з різноманітною кількістю ПО.

Наступною за чисельністю групою речень серед БСР з ОПО є БСР, ускладнені сурядністю (29%). За допомогою сурядного зв'язку до основної частини речення приєднується одна або дві ПО. У досліджуваному матеріалі було виявлено лише два типи сурядних відносин, що ускладнюють безсполучникові БСР з ОПО: єднальні та протиставні відносини. БСР з ОПО, ускладнені сурядністю, що виражає єднальні відносини, кількісно переважають над реченнями, ускладненими зв'язком, що несе протиставне значення.

Найчастіше в БСР з ОПО, ускладнених сурядністю, що виражає єднальні відносини, зустрічаються сполучники 而也 还就 Наприклад:

灰天上透出些红色，地与远树显着更黑了；红色渐渐的与灰色融调起来，有的地方成为灰紫的，有的地方特别的红，而大部分的天色是葡萄灰的 [3, с.15]. *Сіре небо почало поступово набувати червоного відтінку, земля і дерева далеко помітно потемніли; червоний колір повільно зливався з сірим, місцями небо ставало сіро-фіолетовим, місцями ставало червоним, а більша частина неба була сизою.*

他不怕吃苦，也没有一般洋车夫的可以原谅而不便效法的恶习，他的聪明和努力都足以使他的志愿成为事实 [3,с.78]. *Він не боюся труднощів, і не мав звичайних для рикши звичок, також він не хотів їх наслідувати, його розуму і завзяття було достатньо для втілення бажань у дійсність.*

近似搪布的一身本色粗布裤褂一元，青布鞋八毛，线披儿织成的袜子一毛五，还有顶二毛五的草帽 [3, с.51]. *Штани й сорочка були з грубою, нефарбованою підкладковою тканини, вони і сині матерчаті тапочки коштували вісім мао, бавовняні шкарпетки коштували півтора мао, і ще був соломяний капелюх за два з половиною мао.*

他往东北拐，过金顶山，礼王坟，就是八大处；从四平台往东奔杏子口，就到了南辛庄 [3, с.8]. *Він повернув на Північний Схід, пройшов Цзіньдіншань, Ліванфен, і приїшов до Батачху; від Сипінтая повернув на схід до Сінцзикоу, і дістався до Наньсиньчжуан.*

Слід зазначити парні комбінації єднальних сполучників, які надають додаткового значення ("не тільки ... а й ...") - **不但..而且不但..还..:**

病了，他舍不得钱去买药，自己硬挺着；结果，病越来越重，不但得买药，而且得一气儿休息好几天 [3, с.110]. *Захворівши, він не хотів витратити гроші на ліки, думав, сподівався на самостійне одужання; хвороба ставала все важче, і не тільки довелося розщедритися, але і втратити кілька днів.*

不但是得慢走，还须极小心的慢走，骆驼怕滑；一汪儿水，一片儿泥，都可以教它们劈了腿，折扭了膝 [3, с.201]. *Потрібно було не тільки повільно бігти, ще треба було бігти обережно, Ло Тхо боюся посковзнутися; калюжі і бруд могли спричинити падіння сів на шпагат, вивихнення коліна.*

Противставні відносини представлені в значно меншій кількості і виражені за допомогою сполучників **可是 不过 但是 可是**

看见的还是黑暗，可是很清楚的听见一声鸡鸣，是那么清楚，有个坚硬的东西在他脑中划了一下 [3, с.209]. *Навколо було темно, але він ясно чув крик півня, такий виразний, здавалося, щось тверде дряпає його мозок.*

希望使他快活，恐惧使他惊惶，他想睡，但睡不着，四肢象散了似的在一些干草上放着 [3, с.105]. *Він сподівався розвеселити себе, боюся що запанікує, він хотів спати, але не міг спати, ноги, немов занурювалися в солому.*

就是刘四爷那么可靠，究竟有时候显着别扭，钱是丢了哇，在刘四爷手里，不过总有点不放心 [3, с.46]. *Старий Лю Си був таким солідним, час від часу показував свою норовистість, гроші явно не пропадуть, лежать у Лю Си, але хвилювання все одно було.*

他们想不到大家须立在一块儿，而是各走各的路，个人的希望与努力蒙住了各个人的眼，每个人都觉得赤手空拳可以成家立业，在黑暗中各自去摸索个人的路 [3, с.78]. *Вони й не думали триматися разом, навпаки, кожен пішов своєю дорогою, мрії і старання однієї людини незначні в очах іншого, кожен вважає, тільки своїми руками*

зможе побудувати сім'ю і налагодити роботу, кожен сам по собі блукає у нічній темряві.

祥子已经跑出二三十步去，可又不肯跑了，他舍不得那几匹骆驼 [3, с.30]. *Рикша пробіг вже близько тридцяти кроків, але був не в силах бігти далі, не наслідуювався кинути верблюдів.*

Досліджуючи ББСР з ОПО, необхідно зупинитися на розгляді речень, ускладнених підрядним зв'язком. Речення даного типу є досить нечисленною групою і становлять 19% від загального числа ББСР з ОПО в романі "Рикша".

Аналізуючи дану групу синтаксичних одиниць, було з'ясовано, що підрядний зв'язок в них реалізується за допомогою умовних, допустових, причинних відносин і відносин порівняння. Найбільш часто зустрічаються умовні відносини. Вони можуть бути виражені за допомогою комбінації парних умовних сполучників **既然 ... 那么,要是 ... 也:**

他不愿再去听，也不愿去多想，他知道假若去打抢的话，顶好是抢银行；既然不想去作土匪，那么自己拿着自己的钱好了，不用管别的 [3, с.97]. *Він не хотів більше слухати, не хотів більше думати, він знав, якщо вже грабувати, краще грабувати банк; раз не хочеш ставати злочинцем, тоді піклуйся про свої гроші, не думай про чужі гроші.*

他们要是不放弃这几个牲口呢，他也跟着完事；他们忘记了骆驼，他就可以逃走 [3, с.24]. *Якщо вони не кинуть цю худобу, то він втратить свій шанс, вони забули верблюдів, він зміг втекти.*

Умовні відносини можуть бути виражені і за допомогою одиночного сполучника **即使**.

他晓得祥子是把好手，即使不拉他的车，他还愿意祥子在厂子里 [3, с.32]. *Він знав, що у рикші золоті руки, якщо вже не тягне його коляску, він не погодиться дати йому притулок.*

Відносини причини, що були зустрінуті в тексті в ББСР з ОПО, ускладненими підрядністю, виражаються сполучниками **因为, 所以**, що слугують для відображення причинно-наслідкового зв'язку. Проте дані сполучники використані не в комбінації, а окремо:

他们的车破，不敢"拉晚儿"，所以只能早早的出车，希望能从清晨转到午后三四点钟，拉出"车份儿"和自己的嚼谷 [3, с.54]. *Їх вози були поламані, вони не могли працювати допізна, тому могли тільки бігати вранці, сподівалися, зможуть з ранку до обіду заробити на їжу та на оплату оренди.*

这是跑长趟的，不愿拉零座；因为拉一趟便是一趟，不屑于三五个铜子的穷凑了 [3, с.18]. *Ці рикші люблять далекі відстані, не хочуть бігати даремно, бо воліли пробігти один раз довгу відстань, нехтуючи злидарськими заробітками.*

Як ми бачимо, у першому прикладі, сполучник **所以** використаний поодиноким, а причина вводиться смисловими засобами, з контексту. У другому прикладі аналогічна ситуація, відмінність лише в тому, що причина вводиться за допомогою сполучника **因为**, а наслідок - за допомогою безсполучниковості.

ББСР з ОПО, ускладнені підрядністю, вираженою допустовими відносинами - досить нечисленні в романі "Рикша". Функціонуючі в них сполучники не відрізняються різноманітністю, і представлені комбінацією допустових сполучників **虽然 ... 可是** і поодиноким сполучником **不管**:

四外由一致的漆黑，渐渐能分出深浅，虽然还辨不出颜色，可是田亩远树已都在普遍的灰暗中有了形状 [3, с.7]. *Навколо була непроглядна темрява, потроху поступово мож-*

на було визначити її межі, хоча кольорів було не розрізнити, але прорисовувалися обриси полів і лісу.

她的丈夫喝醉来找她，非有一块钱不能打发；没有，他就在宅门外醉闹；她没办法，**不管**多大的利息也得马上借到这块钱 [3, с.65]。Її чоловік напивався і шукав її, вимагає грошей, не було грошей, скандалив біля будинку господаря; у неї не було виходу, незалежно від заробітку йшла займати гроші.

У досліджуваному матеріалі також були виявлені ББСР з ОПО, ускладнені підрядністю, вираженою відносинами порівняння. Дані відносини представлені поодиноким сполучником **象**, який функціонує в кінці речення, вказуючи, що явища, виражені в попередніх ПО, подібні до явища в ПО, оформленій сполучником **象**:

然后，他把这件无领无钮的单衣斜搭在身上，把两条袖子在胸前结成个结子，**象**背包袱那样 [3, с.93]。Потім він накинув цю просту сорочку без ворота і гудзиків на плечі, зав'язав у вузол рукава на талії, ніби це був вузлик з одягом на спині.

地上初见冰凌，便道上的土都凝固起来，处处显出干燥，结实，黑土的颜色已微微发些黄，**象**已把潮气散尽 [3, с.193]。На землі вперше з'явився лід, тротуар замерз, всюди стало сухо, земля набула жовтуватого відтінку, нібито вся вологість вже розсіялася.

При аналізі мовного матеріалу, було виявлено тип речень, не освітлений в сучасній лінгвістичній літературі, - ББСР з ОПО, ускладнені сурядністю і підрядністю. У цих реченнях функціонують три типи зв'язку, однак їх не можна віднести до інших груп речень, також неможливо зарахувати їх до складних контамінацій, оскільки домінуючої зв'язком в них є безсполучниковість, а сурядність і підрядність займають малу частку смислового простору цих речень.

他们拉最破的车，皮带不定一天泄多少次气；**一边**拉着人还得**一边儿**央求人家原谅，**虽然**十五个大铜子儿已经算是甜买卖 [3, с.15]。Вони бігають з самими поламаними колясками, шини потрібно раз у раз підкачувати; потрібно і везти клієнта, і благати про прощення за незручності, хоча ціна в п'ятнадцять мідяків вже вважається хорошою.

В даному реченні сурядний зв'язок виражено за допомогою конструкції з парних єднальних сполучників

一边 ... 一边, підрядний зв'язок - за допомогою сполучника, що виражає допустові відносини **虽然**.

河里没有多少水，**可是**长着不少的绿藻，**象**一条油腻的长绿的带子，窄长，深绿，发出些微腥的潮味 [3, с.23]。У річці було мало води, але водорості були дуже довгими, ніби ці були довгі, засмальцьовані стрічки, вузькі, темно-зелені, від них віяло запахом гнилі.

Останній приклад також поєднав у собі різні види зв'язків і відносин. Сурядний зв'язок представлено протиставним сполучником **可是**, підрядність, як і в попередньому прикладі, - сполучником порівняння **象**.

Посилаючись на вищесказане, можемо зробити висновок, що ББСР з ОПО мають загальне значення переліку, ПО в них однорідні по відношенню одна до одної. ББСР даної групи поділяються на чотири підгрупи: речення з багатокомпонентною безсполучниковістю, ускладнені сурядністю, ускладнені підрядністю, ускладнені сурядністю і підрядністю. Найбільш часто зустрічаються речення з багатокомпонентною безсполучниковістю. Підгрупа, що має найменшу кількість прикладів функціонування в тексті роману - ББСР з ОПО, ускладнені сурядністю і підрядністю. У реченнях описуваної підгрупи зустрічається порівняно мала кількість типів відносин. Так, у реченнях, ускладнених сурядністю, ми бачимо два типи відносин, а в реченнях, ускладнених підрядністю - чотири типи. ББСР з ОПО, ускладнені двома типами зв'язку, містять комбінації трьох типів відносин: єднальних, протиставних і відносин порівняння.

Звичайно, даний аналіз ББСР з ОПО не є вичерпним. Потребують окремих досліджень питання, пов'язані з протяжністю речень, можливістю їх потенціального ускладнення, типи зв'язку на різних рівнях членування та інші. Сказаним визначається перспектива подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Дорошенко С.І. Складні безсполучникові речення як окремий тип складних конструкцій. - Київ., 1987.
2. Палатовська О.В. Соотношение многокомпонентных сложных предложений и синтактико-стилистических фигур: дисс. канд. филол. наук. - Харьков, 1998.
3. 老舍 骆驼祥子. - 北京, 人民文学出版社, 2008. - 224页.

Надійшла до редколегії 08.10.13

Н. Рудая, препод.

Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды, Харьков

СРЕДСТВА СВЯЗИ В БЕССОЮЗНЫХ МНОГОКОМПОНЕНТНЫХ СЛОЖНЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЯХ С ОДНОФУНКЦИОНАЛЬНЫМИ ПРЕДИКАТИВНЫМИ ЕДИНИЦАМИ

Статья посвящена особенностям средств связи в многокомпонентных бессоюзных сложных предложениях с однофункциональными предикативными единицами. Впервые дана классификация данного типа предложений.

Ключевые слова: многокомпонентные бессоюзные сложные предложения, однофункциональная предикативная единица, классификация сложных предложений.

N. Ruda, lecturer

H.S. Skovoroda National Pedagogical University of Kharkiv, Kharkiv

MEANS OF COMMUNICATIONS IN MULTI-COMPLEX ASYNDETTIC SENTENCES WITH MONOFUNCTIONAL PREDICATIVE UNITS

The article is devoted to the features of means of communications in multi-complex conjunctionless sentences with monofunctional predicative units. The classification of this type of sentences is given for the first time.

Keywords: multi-complex asyndetic sentences, monofunctional predicative unit, classification of complex sentences.